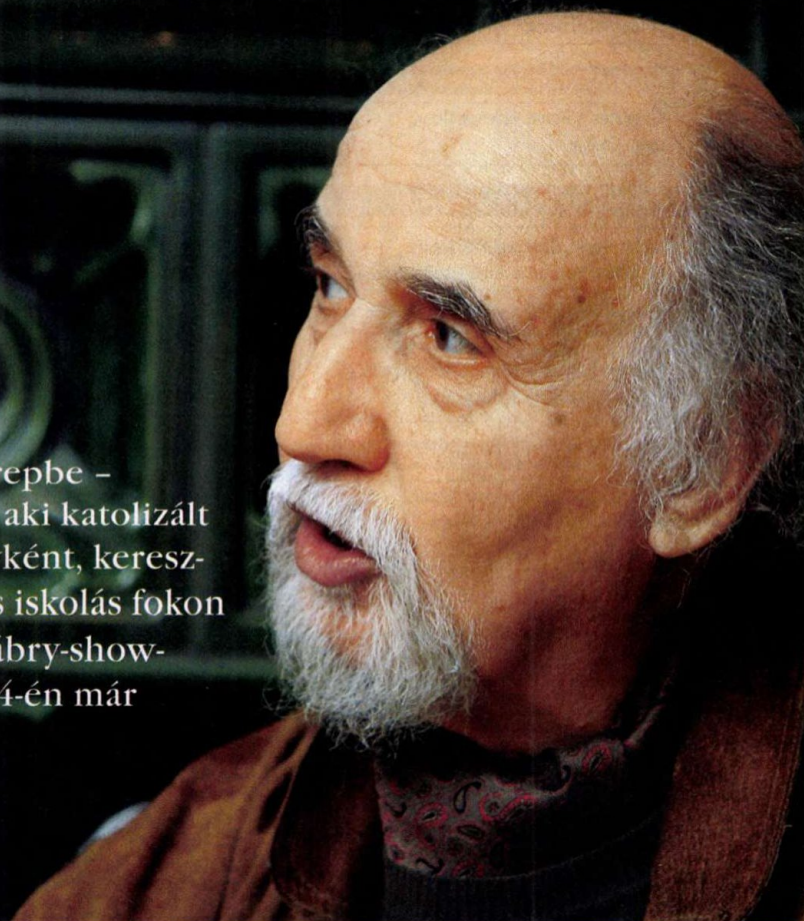

interjú

„Evilági gondolkodás szerint magától értetődnék, hogy Shaw lökje a gyengeelméjűt a tengerbe.”

BEÁLLNI a sebbe

Kicsit belerokkantam ebbe a hídszerepbe – mondja Sándor György humorista, aki katolizált zsidóként, posztmodern konzervatívként, keresztény hedonistaként próbál „általános iskolás fokon tanítani”. Önálló est, meghívások, Fábry-show-felvétel, tele a naptára, pedig április 4-én már a 72. születésnapját ünnepli.

SÜMEGI NOÉMI | itthon@hetivalasz.hu

– **Március 15-én nagygyűlés helyett egy sörözőben beszélgetünk.**

– E lapban is biztos előszeretettel olvasnak „beolvasóbb” és „leleplezőbb” interjúkat, egyértelműen „elkötelezett” emberektől, különösen most, a „kampányok” finise felé. Olyan emberek „bátor kiállítását”, akikkel íziben azonosulni lehet... mert a „mienk”. Sajnálom, hogy ennek nem tudok eleget tenni, de – bevallom – nem is nagyon töreksem erre. Úgyhogy most még visszaválthatják a jegyeket – mondtam nemrég a Budapesti Kamaraszínházban is. Mire a nézőtérrel megszólalt valaki: – A tiszteletjegyeket is? – Miért? – kérdeztem. – Vannak itt pénzesek is? (Azt

nem sűtöm el, hogy ezt a lapot is veszik...) Persze, én sem vagyok vak, sok mindent látok, és nem játszom meg a függetlent sem...

– **Ezt most a noteszéből olvassa.**

– Igen, addig írtam, amíg váraкоztam. De várjon, a lényeg csak ezután jön: „Amíg az egyes emberben nem születik meg a rend, ne kívánjuk azt szélesebb társadalmi értelemben sem” – *Mensáros László* örökbecsű intelmével.

– **Nem nagy teher ez a folyamatos alkotás?**

– Inkább azt mondanám, hogy kicsit foglya vagyok a szövegeimnek, mert néha úgy érzem, már mindent elírtam előlem.

- Negyvenöt éve el is mondja: nevezhetjük ezt stand-up comedynek?

- A mai humoristák zöme szerint ahogy Gogol köpenyéből az orosz írók, úgy ők az én köpenyemből bújtak ki. A dumaszínházaknál meg Fábry ütötte le először az alaphangot, de egyik-másik fiatal is igen tehetséges, *Litkai, Bödőcs* vagy *Kóhalmi*. Ők - mint korosztályuk - az élőbeszédhez közelebb állnak és nagyobb fordulatszámon mondják. De azért egy kicsit egyformák. Emlékszem, amikor a Mikroszkóp Színpadon vendégeskedtem, és láttam, *Hofi* hogyan készül: egész stáb dolgozott neki, és olyan lett a színpadon, mint egy tűzijáték. Utána jöttem én a beesett mellkasommal, csapott vállammal, riadt tekintetemmel, a kontaktlencsém beesett a sérvkötőmbé... és kisebbrendűségi érzés fogott el: ezek után hogy fogom elmondani a sztakkató-kivárást poénjaimat? És akkor bizony Hamupipókének éreztem magam.

- Inkább az egyetemi klubokban volt otthon.

- Ott császár voltam, bár eleinte *Hofi* is odamerészkedett. Kérdezték, mi a véleménye rólam. Azt mondta, ő is ugyanezt csinálja, csak lefordítja prólira. Ma már képes lennék arra, akár a szegedi szabadtérin is, hogy miután Géza bejátszaná a színpadot, kijönnek, és pont az ellenkezőjét csinálnám: csak a kisujjam rezdülne meg, de ez az utolsó sorokban is felkiáltójelként hatna. Géza bukfencel indít, mert tripla flikflakkal zárhat, s így eljut az origótól mondjuk plusz tizen-nyolcig. Én viszont mínusz nyolctól az origóig tudom a titkot. A bukfencig.

- Magyarán merjük vállalni önmagunkat?

- A humoristák felvétel előtt általában „bemelegítik” a közönségüket. Nekem mások a titkaim. A stand-uposoknál él az a hiedelem, hogy mint a zöldségboltban, mindig zöldséget kell árulni. Pedig a humor lényege a váratlanság. Az én estjeimen időnként kicsordul a könny a röhögéstől, a következő pillanatban pedig esetleg a meghatottságtól. Nehéz kenyér ez, mert a néző szeret skatulyázni, de azért a szilveszteri rádiókabaréban sikerült elmondanom: pályafutásom alatt többek között rákos betegekhez

is elhívtak, hogy még egyszer utoljára megnevettesem őket. Éjfél előtt *Radnóti* idéztem, amiről a *Népszabadság* kritikusa azt írta, olyan volt, hogy egész egyszerűen kirázta a hideg, ilyet még nem hallott soha a rádióban.

- Zelk Zoltán 1962-ben azt írta, hogy „Sándor György olyanokat tud kitalálni, amiket csak Karinthy Frigyes találhatna ki, ha ma élne, egy mai Hadik kávéházban”, Lázár István 1982-ben pedig így vélekedett: „Sándor György humoralista egy képzeletbeli világranglista legfelső sávjában helyezhető el, rangbeli társai közül taláломra említem Woody Allent, Jacques Tatit, Arkagyij Rajkint. Ezért is bántó humoristánk itthoni helyzete, ami sem humorosnak, sem morálisan elfogadhatónak nem nevezhető.” Most milyen a helyzete?

- Tizedik éve terjesztenek fel Kossuth-díjra, és egy albizottság tizedik éve elutasít, pedig egyetlen tagja sem jött el

„Az antiszemitizmus a legnagyobb bűnök egyike. Ennél már csak egy nagyobb bűn van, ha ártatlanokat is vádolnak ezzel.”

soha az estemre. A Kossuth-díj mára meglehetősen devalválódott, és nem akarom aláásni a maradék önbecsülésem, hogy tudat alatt várom: egyszerűen arról van szó, hogy már hét és fél millió forinttal jár, és ez megoldaná az életemet. De hát ezt nem kiérdemeljük, ezt adják. Most őszintén, ha már tizenöt kaposvári megkapta, akkor *Koltai Róbert* miért nem? Vagy *Kézdy György*, akinek most láttam a katartikus estjét a Nemzeti Színházban. *Czakó Gábor*, *Kaján Tibor*, a festő *Benkő Viktor* és a humorelmélet atyja, *Szalay Károly* is rég megérdemelte volna. *Fehér Bélát* is „csak” olvasótáborra díjazza...

- Lehet a művészet fokmérője, hogy hányan látják? Önálló estjének színhelyére, a Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdiójába kevesen férnek be...

- A BBC egyszer interjút készített *Teréz anyáival*, aki elfogódott volt, gát-lásos, és olyan evidens volt neki minden, ahogy a Bibliában is áll: legyen a ti igenetek igen, és a ti nemetek nem.

Alig tudta a riporter kihúzni vele a fél órát. A szakmai bizottság elégtelennek minősítette, nem mehetett adásba. Egy este viszont, amikor valami elmaradt, hirtelen betették. Nézettségi rekordot döntött. A nézők ugyanis ráéreztek arra, hogy Teréz anyja - *Jelenits István* kifejezésével - beállt a sebbe. Úgy beszélt, ahogy az Úr Jézus beszélhetett annak idején.

- S végül sokakhoz eljutott.

- Teréz anyának is szemére vetették, hogy szeretetmissziója olyan nagyon sok ember helyzetét azért nem oldja meg. S akkor ő azt mondta: hasznosak a szociális juttatások, az alapítványok, a mozgalmak, de ők személytől személyig mennek. De mondom mást. Nemrég egy társaságban úgy megnevettem egy várandós édesanyát, hogy a kisbabája megfordult. Megmentettem az életét, mert egyébként rátekeredett volna a köldökzsinór a nyakára.

- Mégis, vannak, akiknek nehéz a Sándor György-i humor.

- Igazuk van, csak azt az egyet kérem: hogy végképp igazuk legyen, egyszer ebben a földi életben jöjjenek el az estemre. És utána még mindig elmondhatják ugyanezt.

- Kedvesen évődik a Paulaner pincéreivel, visszaküldi a levest, a szomszéd asztalnál ülőktől elnézést kér, ha hangosak lennének, mire azok szabadkozva elcsendesednek, s ha lát két gyereket, viccet mesél nekik a kisgérről meg az elefántról. Hogy talál az ember törzshelyet egy bevásárlóközpontban, benne a kedves Feri és Csaba pincérral?

- Állítólag ez lenne az én igazi tehetségem... bár a párom szerint hosszú távon elviselhetetlen. Az utcai tévéjátékaimban jött ki ez igazán, ami miatt a mai napig tíz emberből hét megismer. Sokat köszönhetek *Farkasházy Tivadarnak* és *Sinkó Péternek*, hogy 1988-ban ez létrejöhett. Legtöbbször a Burda-szabásmintára emlékeznek, amit térképként használtam, és a Majtényi »

» Frigyes utcáról érdeklődtem az Oktagonon. De legalább ennyire szeretem a becsüsmöt, aki egy szegény bácsinak egyre följebb srófolta az árat, amit a kopott cipőjéért adni tud.

- **Ez volt a Kész átverés show elődje...**

- Most szó van arról, hogy a Fábry-show keretében megint kimegyek az utcára, de egy poénért nem adom el a lelkem üdvösségét! Nem vagyok hajlandó fölébe kerekedni az utca embernek, és Isten ments, hogy megálazzam. Amikor reklámszatyrokba nyúltam zörögve, és kétméteres alakok fordultak meg ütésre készen, eljutottam végül egy idősebb bácsihoz. Mondtam neki is, hogy jaj, rengeteg a tolvaj, nagyon kell vigyázni, és finoman kivettem az egyik kesztyűjét. Aztán a másikat. Egyszer csak a bácsi azt mondja: hiába kotorászik a zsebemben, a pénzemet itt tartom - és felémelt egy 150 ezer forinttal teli zacskót. Itt a vége. Nem nekem kell győzni, hanem a másíknak.

- **Honnan merít erőt ehhez az elszópró életszeretethez?**

- *Viktor E. Frankl* osztrák pszichiáter, aki megjárta Auschwitzot, azt írta: a gázkamra árnyékában sem adta fel azt a meggyőződését, hogy az életnek minden körülmények között van értelme. Nevéhez köthető a logoterápia, s legszívesebben ennek a hétköznapiokban való gyakorlásával tölténem a maradék életemet. Nem is nagyon mennék a színpadra. Cipőt pucolnék, ez a krisztusi lábmosás modernebb változata, és meghallgatnám az embereket, mert úgy érzem, erre van ma a legnagyobb szükség az életünkben.

- **Minden Kossuth-díjnál többet érhet, ahogy belakja az életét.**

- Nagy életszeretet és boldogságvágy van bennem. Három évvel ezelőtt halt meg a feleségem, és az Arcus kiadónál két éve megjelent, *Dömény Csaba* tervezte szép kiállítású harmas könyvem közül az elsőt az ő emlékének szenteltem. A második könyv átvezetés egy másik létérzésbe és örömbé. Ez a gyásztól a szerelemig vezető lélektani út, ami a jelenlegi páromhoz elvezetett. Feleségem, különösen pályám kezdetén, nagyon sokat segített, ahogy mostani társam - mint filmes, szakmabeli - a háttérből szerényen visszahúzódva, de odaadóan társren-

dez. Visszatérve, a média felelőssége is, hogy egy elkötelezett istenhívó, amilyen én is vagyok, ne a beidegződések szerinti mulya, humortalan, savanyú, álszent emberként éljen az emberek tudatában.

- **Volt nagybőjti fogadalma?**

- Épp a túlzott hedonizmuson kell változtatnom. Az előadásaimra aszkéta módon készülök, utána viszont úgy érzem: meg kell ünnepelni. Haragszom magamra és küszködöm emiatt, hogy ne az eszem-izsom legyen az öröömöm egyedüli forrása. Bár szangvinikus alkatomból adódóan számos negatívabb tulajdonságom is van.

- **Egy humoralistának a pszichológiában is járatosnak kell lennie?**

- Ó, hát van nekünk egy csodálatos papunk, *Mékli Attila*, aki a filozófia után most pszichológiát tanul. A far-

kasréti Mindenszentek plébániáján vasárnap este már nem lehet beférni, annyian vannak. *Válóczy Józseffel* közösen írt könyvük *Hegyi Balázs* barátom ajánló szavaival, *Evangéliumi töredék* címmel jelent meg.

- **A mai embernek akár a pszichológia is segíthet, hogy eltaláljon Istenhez?**

- Hogyne! Ráadásul ilyen hiteles embereken keresztül.

- **Az estjén körüljárja az érzékeny zsidó-keresztény kérdéskört is.**

- Idézek egy *Anthony de Mello* jezsuita pap által közzétett anekdotát: a náci koncentrációs tábor egy túlélője meglátogatja a barátját. „Megbocsátottál-e már a náciknak?” - kérdi tőle a barátja. „Hm, igen.” „Ej, én nem. Engem még mindig emészt az irántuk való gyűlölet.” „Akkor - válaszolta szelíden barátja - téged még mindig fogva tartanak.”

„Cipőt pucolnék, ez a krisztusi lábmosás modernebb változata, és meghallgatnám az embereket, mert úgy érzem, erre van ma szükség.”

A másik: „A hadnagy feltüzeli katonáit. Katonák, most ember ember ellen fogtok harcolni! Mire Kohn gyalogos: főhadnagy úr! Nem tudná megmutatni nekem az én emberemet? Hátha barátsággal megbeszélhetnénk az egészet.” A zsidó-keresztény párbeszéd esetében sem történhet úgy, hogy mint a bolond, csak magamban beszélek.

- A közönség vajon jól érti ezt?

- *Sztankay Pista* kérdezte: hogy-hogy téged mind a két oldal szeret és elfogad? De azért kicsit belerokkantanam ebbe a hídszerepbe. Lehet, hogy naiv vagyok, mert markánsan megnevezhető emberek egyik és másik oldalon is szinte versenyt mondták, hogy Gyuri, engedj még egy kicsit gyűlölködni minket, ne rongosd el a játékunkat. Játék alatt pedig pénz és hatalom értendő. Becsületesen ki kéne végre ezt az egészet beszélni. Ez a feneke-

dés zajlik most is, hogy ha majd jön a Fidesz, egy pillanat alatt pokollá teszi az életünket. És azok az értelmiségiek, akik nyolc évig homokba dugták a fejüket, most majd pillanatonként kiélik vitathatatlanul tehetségesebb kritikusi énjüket. De fasiszta veszéllyel riogatni! Az antiszemitizmus a legnagyobb bűnök egyike. Ennél már csak egy nagyobb bűn van, ha ártatlanokat is vádolnak ezzel. És attól, hogy katolizáltam, még mélyen zsidó vagyok. (Bár nem alagsorban lakom... jaj, ez majd kihúzandó...)

- Nem okoz ez meghasonlást?

- Az Erkel Színházban az úgynevezett rendszerváltozás idején egy alkalommal egyszerre lépett fel *Sinkovits Imre, Bessenyei Ferenc, Balczó András, Eperjes Károly*, a legnagyobb tapsot mégis én kaptam. És rájöttem, a közönség alighanem azt értékeli,

hogy ez a „kis zsidó gyerek” a mi oldalunkon van. Ezen az áron viszont nem óhajtok eggyel több tapsot bezsebelni. Az 1989-es breviáriumomban még együtt van *Esterházy, Nádas, Csurka, Csoóri, Kornis Mityu, Megyesi Gusztáv, Eörsi István*. Ezek nálam sokkal műveltebb, hivatottabb emberek, akik vállalhatnák a hídszerepet.

- Ezzel nem mossuk össze a különbségeket?

- De akkor mi az a katolikus ellenségszeretet? Száz évvel ezelőtt írtam le: amikor azt imádkozzuk, hogy „miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”, akkor ne jusson azonnal az eszünkbe valaki, mert első sorban magunk vétkezünk a legtöbbit magunk ellen! De csődöt mondtam, nem tudom, mitől lehetne végre béke. Nem vagyok elég tehetséges és nagy formátumú ehhez. Mindenki nek van valami igazsága, csak nem kéne taccsra tenni, leugatni, agyonhallgatni, kigúnyolni azt, akinek más a véleménye.

- Ki a felelős mindezért?

- A *Válogatott jellemtelenségeim* című előadásomon - amiben sokat segített *Márton András* és a nagyon profi, csupa szív technikai rendező, *Viktorin Kornél* - megjelenik a mozgató Csontváry-féle siratófal, és megszólal egy csodálatos héber kórus, s az előadást így fejezem be: „s mégis, magyarnak számkivetve, (...) édes Hazám, fogadj szívedbe”. Erre a premier után odajön hozzám az egyik oldalra besorolható vezérürü, és azt mondja: ez így túl didaktikus. De hát ez iszonyú, hogy *József Attila* túlzó, „magyarokodó”, ha úgy tetszik, és ma már nem vállalható!

- Derülátása, gondolom, ez ügyben sem hagyja el.

- Remélem. És szeretettel ezúton hívok meg mindenkit a temetésemre... De komolyabbra véve: képzeljük el, hogy *Bernard Shaw* és egy gyengeelméjű áll egy hajóhídon, amely csak egyiküket bírja meg. Evilági gondolkodás szerint magától értetődne, hogy Shaw lökje a gyengeelméjűt a tengerbe és mentse a maga életét, hogy még több színdarabot írhatson az emberiség épülésére. Keresztény szempontból: ha a tengerbe ugrik és a gyengeelméjűt hagyja ott a hídon, ezzel nagyobb dicsőséget ad az emberi életnek, mint minden színdarab, amit megírt vagy megírhat. ■

